

آسیب شناسی بیداری اسلامی در بعد اقتصادی از نظر امام خمینی و رهبری

۱

چکیده

موضوع اقتصاد از موضوعات مهم جوامع به حساب می آید. جهت پیشگیری از آسیب اقتصادی و تحقق اقتصادی که بتواند در سطح جهانی رقابت کرده و از وابستگی به اقتصاد کشورهای بیگانه بی نیاز باشد، نیاز است زمینه لازم جهت مقاوم سازی اقتصاد کشور در برابر آسیب اقتصادی از کوچکترین نهاد اجتماعی یعنی خانواده شروع شود. بنابراین با توجه نظر امام خمینی و رهبری ضرورت دارد هر خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی تاثیر گذار و تاثیر پذیر از اقتصاد از طریق بیداری اسلامی برای ارتقاء اقتصاد با برنامه ریزی و تبیین سیاستهای ملی درست در پی آسیب شناسی اقتصاد جهت رسیدن به اقتصاد مقاوم و نفوذ ناپذیری در برابر شوک های اقتصادی گامی مؤثر بردارد. این مقاله به شیوه تحلیلی و با روش کتابخانه ای به معرفی آسیب شناسی بیداری اسلامی در بعد اقتصادی از نظر امام خمینی و رهبری می پردازد. نتایج نشان می دهد آسیب شناسی بیداری اسلامی از نظر امام خمینی و رهبری در بعد اقتصادی شامل زمینه هایی همچون: بیداری در جهت آسیب مصرف کالای خارجی و کنار گذاشته شدن تولید داخل، بیداری در جهت آسیب مصرف گرایی و تجمل گرایی، آسیب در جهت عدم قناعت پیشگی و ساده زیستی و آسیب نبود فرهنگی رفتار اقتصادی در خانواده ها می باشد.

کلیدواژگان: آسیب شناسی، بیداری اسلامی، اقتصاد

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه

مقدمه

امام خمینی (ره) در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی بر روی اصول اقتصادی بر اساس دیدگاه‌های اسلامی تاکید کردند. در سال‌هایی که فضای سنگینی بر اقتصاد و مالکیت بخش خصوصی ایجاد شده بود، امام خمینی (ره) بارها در بیانات خود بر اصل مالکیت بخش خصوصی تاکید کردند: «مالکیت، در صورتی که مشروع باشد، روی موازین باشد محترم است چه ما مرتجع باشیم، چه نباشیم و مالکیت غیرمشروع محترم نیست». پیرو بیانات ایشان امام خامنه‌ای (معظم له) به اقتصاد مقاومتی در سال ۱۳۸۹ به صورت جدیت مطرح شد و در سخنرانی‌های سال‌های بعد به اقتصاد مقاومتی تاکید زیادی کردند و ایشان از تمام نهادها، سازمانها، ارگانها و ... خواستند در رسیدن به اینگونه اقتصاد کمک کنند باشند.

در همین راستا همیشه آسیب در جوامع از کوچکترین نهاد اجتماعی یعنی خانواده آغاز می‌شود به طوری که خانواده نیز به عنوان یکی از مهمترین نهاد در جامعه در پیشگیری از آسیب زایی اقتصاد نقش اساسی را ایفا می‌کند. برای پیشگیری از آسیب در بعد اقتصادی در خانواده باید نوع و شیوه خاصی از سبک زندگی را ارائه شود که در آن مؤلفه‌هایی مورد نیاز برای اقتصاد چون ساده زیستی، قناعت، صرفه جویی، اولویت‌های مخارج خانواده، پرهیز از اسراف و تجمل گرایی نقش مهمی دارد.

از آنجاکه اقتصاد جامعه به اقتصاد خانواده‌های آن گره خورده است؛ برای رسیدن به جامعه‌ای با اقتصاد شکوفا، نمی‌توان از نقش و وظیفه خانواده صرف نظر کرد و نیاز است جهت آسیب شناسی اقتصادی از همین خانواده و با مشارکت یکایک مردم و خانواده‌ها شروع نمود. تا از طریق بیداری اسلامی با الگوگیری از زندگی اهل بیت(س) درسبک زندگی خانواده‌ها برای رونق اقتصاد، اعتمادعمومی افزایش یابد و با تغییر الگوهای غلط که در خانواده‌های ایرانی جریان دارد امکان تحقق اقتصاد پویا و خودکفا محقق گردد.

پس نیاز است از طریق آسیب شناسی در بعد اقتصادی با بیداری اسلامی با توجه به خانواده ها در جهت تغییر سبک زندگی، الگوی مصرف و اخلاق اقتصادی زمینه فراهم آمدن اقتصاد پایدار را فراهم شود، زیرا بسیاری از صاحب نظران و اقتصاددانان معتقدند بنای اقتصاد از دل رفتارهای اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی مردم بیرون می آید، و در صورت آسیب شناسی هم باید به همین جنبه ها توجه بیشتر شود تا امکان اجرای اقتصاد مقاوم در کشور بر اساس نحوه سبک زندگی و اخلاق اقتصادی و الگو ذهنی و رفتاری جامعه، در مسیر الگو یابی از بیانات امام خمینی و رهبری محقق گردد. لذا ضرورت دارد بخشی از راهکارهای موثر در تحقق اقتصاد مقاوم در خانواده بخصوص راهکارهای فرهنگی با تاکید به نظر امام خمینی و رهبری معرفی شوند. در این راستا مکتوبات زیادی به رشته تحریر در آمده است همچون:

کتاب: «آسیب شناسی انقلاب اسلامی از نگاه امام خمینی (ره)» نوشته حسین شیداییان که به آسیب های کارگزاران ، آسیب های حوزه و روحانیت، آسیب های نیروهای مسلح، آسیب های فرهنگی، آسیب های احزاب و گروه ها، آسیب های دشمنان انقلاب، آسیب های خودی ها و نفوذی ها، اشتباهات خودی ها، آسیب های اقتصادی، آسیب های اجتماعی پرداخته شده است.

کتاب: «اقتصاد مقاومتی» از یاسین قاسمی بجد که به پاسخ رهبر انقلاب به ده پرسش پیرامون اقتصاد مقاومتی در تحقق اقتصاد مقاومتی پرداخته است.

پایان نامه: «بررسی مؤلفه ها، تبیین استراتژی و دستاورد های پیاده سازی اقتصاد مقاومتی» ساره رحمانیان که به بررسی مولفه ها اقتصاد مقاومتی و استراتژی های و فواید پیاده سازی اقتصاد مقاومتی پرداخته است.

کتاب: «آسیب شناسی انقلاب اسلامی بر اساس وصیت نامه سیاسی - الهی امام خمینی (ره)» نوشته قاسم شبان نیا که به آسیب های فرهنگی ، آسیب های سیاسی و امنیتی، آسیب های اقتصادی انقلاب اسلامی بر اساس وصیتنامه امام خمینی پرداخته شده است.

مقاله: «تبیین رویکرد جهادی در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبر معظم انقلاب» نوشته فراهانی فرد و غفاری با مطالعه اکتشافی با روش تحلیلی متن منظومه کاملی از جهاد اقتصادی برای رسیدن به اقتصاد مقاومتی پرداخته است.

در این تحقیق به طور خاص به شیوه ی کتابخانه ای و روش توصیفی - تحلیلی به آسیب شناسی بیداری اسلامی در بعد اقتصادی از نظر امام خمینی و رهبری با بیان مفهوم واژه ها، توضیحاتی در راستای دست یابی به اینگونه اقتصاد پرداخته شد.

الف- مفهوم شناسی

۱- اقتصاد

اقتصاد را از نظر لغوی یعنی میانه نگاه داشتن، به اندازه خرج کردن و تعادل در دخل و خرج.^۱ اقتصاد در اصطلاح، «علمی است که رفتار بشر را به عنوان رابط بین نیازهای نامحدود و عوامل تولید کیماب که موارد استفاده متعددی نیز دارند، مطالعه می کند.»^۲

۲- آسیب شناسی

آسیب شناسی در لغت به معنای «زخم، ضرب، صدمه، عیب و نقص، تعب، رنج و... آمده است»^۳ و در اصطلاح و به معنای عام، عبارت است از: شناخت دردها، کاستی ها، مصیبت ها و آفت های فکری، جنسی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و.. که روح و روان و محیط زندگی جوان را فرا گرفته است، و نیز راه یافتن به ریشه ها و عوامل متنوع آن^۴ و به عبارتی دیگر بررسی و مطالعه دلایل بیماریها، پیامدها و علائم آنهاست.^۵

۳- بیداری اسلامی

اسلام در لغت به معنای تسلیم و گردن نهادن است. اسلام در اصطلاح به شریعت خاتم (ص) اطلاق شده است شاید بتوان گفت مناسبت میان معنای اصطلاحی و معنای لغوی اسلام این است که دین اسلام طاعت و تسلیم در برابر خداوند و پذیرش و انقیاد اوامر، بدون هیچ گونه

^۱ معین، فرهنگ فارسی، ص ۲۳۱۱.

^۲ محتشم دولتشاهی، مبانی علم اقتصاد: اقتصاد خرد، اقتصاد کلان، ص ۲۱.

^۳ دهخدا، فرهنگ لغت، ج ۱ ص ۲۳۱

^۴ مجله معارف اسلامی، شماره ۶۰، ص ۲۴.

^۵ آریان پور، فرهنگ دو جلدی، ج ۲، ص ۱۵۶۹.

اعتراضی است.^۱ بنابراین بیداری اسلامی به معنای حیات برتر (برین) و یا تلاش برای دستیابی به آن است و این حیات، تنها از دین، قابل دریافت است زیرا، خدا به انسان و جمال حیات بخشیده و پیامبرش ما را به آن چه زنده می‌کند فرا می‌خواند. به بیان دیگر، بیداری اسلامی زنده شدن دوباره در پرتو اسلام اصیل و تجدید حیات اسلام، معنا می‌دهد که در پناه آن، استقلال، عدالت و همه آموزه‌ها و ارزش‌های متعالی الهی، بار دیگر زنده می‌شود و یا حیات می‌یابد.^۲

ب- اهمیت اقتصاد از نظر امام خمینی و رهبری

اقتصاد یک جنبه مهم در زندگی بشری است که حیات بشر به طور مستقیم وابسته به این مقوله است: از دیدگاه امام خمینی (س)، اقتصاد اسلامی نه سرمایه داری است و نه کمونیستی یعنی هیچ کدام از این دو مکتب مشروعیت ندارند. موضوع مالکیت فردی که محل نزاع این دو دیدگاه است در حد معقول و مشروع در اسلام وجود دارد و خیلی هم گسترده است و محدود به آنچه سوسیالیستها می‌گویند نیست. در اصل اسلام، محدودیت مالکیت فردی تنها بر اساس رعایت حلال و حرام و مشروع و نامشروع است، این حد مشروعیت، کنترل شدیدی در ثروت از لحاظ کمی و کیفی بوجود می‌آورد.^۳

در همین راستا امام خامنه ای خود در اهمیت اقتصاد بیان می‌کنند: «مسئله‌ی اصلی مردم فضای مجازی و سیاست خارجی و ارتباط با این دولت و آن دولت نیست؛ مسئله‌ی اصلی مردم چیزهای دیگر است؛ مسئله‌ی اصلی مردم بیکاری جوانها است، مسئله‌ی اصلی مردم معیشت طبقات ضعیف جامعه است، مسئله‌ی اصلی مردم مافیای وارداتی است که کمر تولید داخلی را میشکند، مسئله‌ی اصلی مردم سیاستهای غلطی است که فلان جوان مبتکر را که میتواند کار انجام بدهد مأیوس میکند.»^۴ بنابراین اقتصاد بیان شده در نگام امام خمینی و رهبری برگرفته از بطن اسلام است، اسلامی سلام به تمام جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی توجه شده است. از جمله به مسئله اقتصاد و الگوهای رفتاری اقتصادی و چگونگی برنامه ریزی و کسب

^۱ رضایی خواه، بیداری اسلامی، ص ۳

^۲ رضایی خواه، بیداری اسلامی، ص ۳

^۳ بیانات امام خامنه ای، ۱۳۶۹/۴/۳

^۴ همان، ۱۴۰۰/۰۶/۰۳

عده بوسیله تصاحب ثروت جلوگیری می کند و در نتیجه کل جامعه را از فساد حفظ می کند و هم مانع رشد استعدادها و شکوفایی قدرت ابتکار و خلاقیت انسانها نمی شود.^۱

در همین زمینه رهبری معظم له فرمودند: «تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیانهای بی جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور و ملت ما زده است؛ مقابله با آن، جهادی همه جانبه و هوشمندانه میطلبد که باز چشم امید در آن به شما جوانها است». از این رو «شکل گیری عکس العمل متناسب با سیاست های اقتصادی از سوی مردم، مستلزم برخورداری عموم مردم جامعه از تربیت اقتصادی است و شاید بتوان تربیت اقتصادی را حلق مفقوده بسیاری از ناهنجاریهای رفتاری و به شکست کشاندن یا پیروزی و موفقیت سیاستهای اقتصادی دانست؛ امری که متأسفانه در کشور ما مغفول بوده است. تربیت اقتصادی فرزندان را آماده می کند که همگام با سیاستهای اقتصادی کشور حرکت کنند که باعث بهبود وضعیت جامعه و پیشرفت کشور می شود».^۲ برای تربیت فرزند در این زمینه سه حوزه باید مد نظر خانواده ها باشد:

- ۱- **تفکر اقتصادی:** با توجه به فهم و درک کودک، مفاهیم اعتقادی مانند رزاقیت الهی، ربوبیت الهی، مالکیت الهی، امانت الهی، توکل، برکت و شکر به کودک آموزش داده می شود.
- ۲- **احکام اقتصادی:** با توجه به اینکه فرزندان در سن تکلیف مکلف به اجرای احکام می شوند، اما قبل از آن باید با احکام الهی که توسط پدر و مادر رعایت می شود، آشنا شوند.
- ۳- **اقتصادی:** کودکان نیاز دارند از همان کودکی مهارت های اقتصادی را بیاموزند. مهارت پس انداز کردن، خرید براساس نیاز، مصرف صحیح، محافظت از اموال.^۴

بنابراین خانواده ها می توانند با رفتار و کردار درست در مصرف و هزینه های اقتصادی افکار فرزندان، را به سوی اقتصاد با محوریت اسلام و پس انداز کردن، چگونگی استفاده درست از مال و دارایی و کسب رزق هلال فرزندان را در جهت پیشگیری از آسیب اقتصادی با بیداری اسلامی

^۱ امام خمینی، صحیفه نور، ج ۴، ص ۱۷۶ و ۱۷۷.

^۲ خامنه ای، بیانات در چهلمین سالروز پیروزی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.

^۳ طغیانی، مؤلفه های اصلی الگوی اسلامی ایرانی تربیت اقتصادی، ص ۳۸.

^۴ خزعلی و آیت اللهی، بررسی نقش و ابعاد تأثیرگذاری زنان در اقتصاد مقاومتی، ص ۴.

مسیر نیل به اقتصاد مقاوم را در فرزندان خود نهادینه سازند تا جامعه فرهنگ درست اقتصادی را بیاموزد.

نتیجه گیری

در سال های اخیر با توجه به شرایط پیش روی کشور، اهمیت مباحث اقتصاد به خوبی قابل ترسیم خواهد بود. مقام رهبری در راستای توجه امام (قدس ره) با توجه به نیاز کشور به بخش اقتصادی کشور در نام گذاری چند ساله اخیر، موضوعات اقتصادی را اساسی ترین محورها قرار داده اند. در بعد اقتصادی، به عنوان یک رویکرد موثرترین و نتیجه بخش ترین مسیر را تکیه بر توان مردمی و ملی توصیه می کنند، یعنی ایشان اصلی ترین نشانه یک حرکت آن هم به شکل اقتصاد را مردمی بودن آن می دانند. اقتصاد رویکردی جایگزین در کلام رهبری معرفی می شود که هدف از آن بازسازی و احیای اقتصاد داخلی ایران است و در این رهگذر موفقیت حاصل نمی شود مگر اینکه بخش خانواده ها در کنار بخش دولتی شانه به شانه حرکت کند، زیرا سیاستگذاری و اجرای برنامه های اقتصادی کلان معطوف به پایداری در همه سطوح با فرض فشار همه جانبه نظام سلطه گر بر ابعاد متعدد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می باشد.

بنابراین در این راستا با بررسی طی آسیب شناسی بیداری اسلامی در بعد اقتصادی از نظر امام خمینی و رهبری با بیان اهمیت اقتصاد از نظر امام خمینی و رهبری و سپس آسیب شناسی اقتصاد خانواده بر جامعه از نظر امام خمینی و رهبری در نهایت آسیب شناسی بیداری اسلامی از نظر امام خمینی و رهبری در بعد اقتصادی شامل زمینه هایی همچون: بیداری در جهت آسیب مصرف کالای خارجی و کنار گذاشته شدن تولید داخل، بیداری در جهت آسیب مصرف گرایی و تجمل گرایی، آسیب در جهت عدم قناعت پیشگی و ساده زیستی و آسیب نبود فرهنگی رفتار اقتصادی در خانواده ها می باشد. پس لازم است به راهکارهای فرهنگی از طریق برنامه های فرهنگی دولت در سطح کلان اقتصادی برمبنا و اساس اقتصاد خانواده محور در راستای بیانات امام و رهبری به صورت کاربردی به آسیب های ناشی از اقتصاد توجه تا از طریق بیداری اسلامی بتوان درصدد رفع مشکلات قدم برداشت.

منابع

- (۱) اکبری، فیض اله، تبیین و تحکیم مبانی اقتصاد مقاومتی، بصیرت و تربیت دینی، دوره ۱۳، ش ۳۶، بهار ۱۳۹۵.
- (۲) آریان پور، عباس، آریان پور، منوچهر. فرهنگ دو جلدی، دانشگاهی انگلیسی فارسی.
- (۳) العروسی حویزی، عبدالعلی بن جمعه، تفسیر نورالثقلین، چاپ علی عاشور، بیروت، ۱۴۲۲ق.
- (۴) باقری، علی، موسوی، سید مصطفی، مفهوم شناسی اقتصاد مقاومتی و تبیین نقش و جایگاه آن در دوران پساتحریم، فصلنامه سیاستهای مالی و اقتصادی، سال ۶، ش ۲۴، زمستان ۱۳۹۷.
- (۵) توکلی، محمد جواد، بررسی نسبت اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی، فصلنامه جسارت‌های اقتصادی ایران، سال ۱۶، ش ۳۲، ۱۳۹۸.
- (۶) حدیدی، احسان، حدیدی زواره، عفت، دشمن زیاری، اسفندیار، میزان تمایل به مصرف کالای داخلی از دیدگاه اقتصاد مقاومتی، فصلنامه سیاست های راهبردی، سال ۴، پاییز ۱۳۹۵.
- (۷) جباری، فتح الله، اهمیت تولید ملی و حمایت از کالای ایرانی با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)، فصلنامه دانش انتظامی گلستان، سال نهم، شماره یکم، بهار ۱۳۹۷.
- (۸) خزعلی، کبری، آیت‌اللهی، زهرا، بررسی نقش و ابعاد تأثیرگذاری زنان در اقتصاد مقاومتی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، دانشگاه شریف تهران، ۱۳۹۷.
- (۹) خامنه ای، سید علی، بیانات در اجتماع مردم کرمانشاه ۱۳۹۰/۷/۲۰.
- (۱۰) _____، بیانات در جمع دانشجویان، ۱۳۹۱/۵/۱۶.
- (۱۱) _____، بیانات در جمع اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۱/۵/۲.
- (۱۲) _____، بیانات در دیدار با رئیس جمهور و هیئت دولت، ۱۳۹۱/۶/۲.
- (۱۳) _____، خامنه ای، بیانات در چهلمین سالروز پیروزی انقلاب اسلامی، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲.
- (۱۴) _____، بیانات امام خامنه ای، ۱۳۶۹/۴/۳.
- (۱۵) _____، بیانات امام خامنه ای، ۱۴۰۰/۰۳/۰۶.
- (۱۶) _____، بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در همایش آسیب‌شناسی انقلاب، ۱۳۷۷/۱۲/۱۵.
- (۱۷) _____، بیانات در حرم رضوی، ۱۳۹۱/۱/۱.

- (۱۸) امام خمینی، پیام امام خمینی به گورباچف، ۶۷/۱۰/۱۱،
- (۱۹) _____، صحیفه نور، تهران: مؤسسه نشر آثار امام خمینی (قدس ره)
- (۲۰) _____، اطلاعیه اعتراض به کاپیتولاسیون ۱۳۶۳/۸/۴،
- (۲۱) امام علی، نهج البلاغه، ترجمه دشتی، قم: نشر مشهور، ۱۳۷۹.
- (۲۲) دهخدا، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۲.
- (۲۳) نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، تهران، مؤسسه ی تحقیقاتی امیر المؤمنین علیه السلام، ۱۳۷۹ ش
- (۲۴) رضایی خواه، نرجس، بیداری اسلامی، جشنواره علامه حلی، ۱۳۹۷.
- (۲۵) رفیعی، حمید، تأثیر مدیریت اقتصاد خانواده بر الگوی مصرف، فصلنامه زنان و خانواده، سواد پنجم، ش ۱۶، تابستان ۱۳۸۸.
- (۲۶) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، تحقیق صفوان عدنان داودی، دمشق - بیروت، دارالعلم، الدارالشامیه، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.
- (۲۷) سالار، حبیب الله، خراسانی، فاطمه، بررسی راهبردها و راهکارهای مناسب جهت تحقق اقتصاد مقاومتی با رویکرد سبک زندگی، مجله اقتصادی، ش ۴ و ۵، خرداد و تیر ۱۳۹۶.
- (۲۸) سرخه دهی، فاطمه، اقتصاد مقاومتی و راهبرد مناسب حمایت از تولید ملی، مقالات تخصصی مدیریت و اقتصاد، شرکت ملی نفت ایران، ۱۳۹۲.
- (۲۹) صدر سید محمدباقر، اقتصادنا، چاپ سوم، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۹۰.
- (۳۰) غضنفرنژاد، مرتضی، تاملی در باره سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی، پایگاه تحلیلی تبیینی برهان، ۱۳۹۳.
- (۳۱) فشاری، مجید، پور غفار، جواد، بررسی و تبیین الگوی اقتصاد مقاومتی در اقتصاد ایران، مجله اقتصادی، ش ۵ و ۶، مرداد و شهریور ۱۳۹۳.
- (۳۲) طغیانی، مهدی، مؤلفه های اصلی الگوی اسلامی ایرانی تربیت اقتصادی، رساله دکتری، دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، ۱۳۹۱.
- (۳۳) محتشم دولتشاهی، طهماسب، مبانی علم اقتصاد: اقتصاد خرد، اقتصاد کلان، تهران، چاپ سی و یکم، ۱۳۹۲.
- (۳۴) محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ج ۲، مترجم، حمید شیخی، قم: موسسه فرهنگی دارالحديث، ۱۳۷۸.
- (۳۵) معین، محمد، فرهنگ معین، دانشگاه تهران، ۱۳۸۰.
- (۳۶) مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۷۴ ش

- (۳۷) میرمعزی سید حسین، نظام اقتصاد اسلامی، تهران : پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۱.
- (۳۸) مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفا، ۱۳۱۴ ق.
- (۳۹) مجله معارف اسلامی، شماره ۶۰، ص ۲۴.
- (۴۰) مجدم، صادق، اسفندیاری، علی اصغر، تأثیر و نقش زنان جامعه اسلامی در سبک زندگی و تولید ملی با رویکرد اقتصاد مقاومتی، همایش ملی نقش سبک زندگی در اقتصاد مقاومتی.
- (۴۱) میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط الوسائل، ج ۱۳، قم: موسسه آل البيت(ع)، الاحیاء التراث، ۱۳۶۶.